

Додаток
до Постанови Верховної Ради України
від 17 грудня 2025 року
№ 4733–ІХ

ПОПЕРЕДНІЙ ЗВІТ

Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України
з питань розслідування можливих порушень законодавства України
при здійсненні заходів з оборони держави

Відповідно до частини третьої статті 89 Конституції України, статті 4 Закону України "Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України", статті 87 Регламенту Верховної Ради України, Постанови Верховної Ради України "Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні заходів з оборони держави" від 27 березня 2025 року № 4338–ІХ утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні заходів з оборони держави (далі – Комісія).

Головою Комісії обрано народного депутата України Бакумова Олександра Сергійовича (депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "СЛУГА НАРОДУ").

Заступником голови Комісії обрано народного депутата України Цимбалюка Михайла Михайловича (депутатська фракція політичної партії Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина").

До складу Комісії обрано таких народних депутатів України:

Безугла Мар'яна Володимирівна	– позафракційна;
Богданець Андрій Володимирович	– депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "СЛУГА НАРОДУ";
Бондар Михайло Леонтійович	– депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ";
Бурміч Анатолій Петрович	– депутатська група "Відновлення України";
Горенюк Олександр Олександрович	– депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "СЛУГА НАРОДУ";

Жмеренецький Олексій Сергійович	– депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "СЛУГА НАРОДУ";
Костенко Роман Васильович	– депутатська фракція Політичної Партії "ГОЛОС";
Костюк Дмитро Сергійович	– позафракційний;
Марчук Ігор Петрович	– депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "СЛУГА НАРОДУ";
Мінько Сергій Анатолійович	– депутатська група "ДОВІРА";
Мурдій Ігор Юрійович	– депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "СЛУГА НАРОДУ";
Павленко Юрій Олексійович	– депутатська група "Платформа за життя та мир";
Разумков Дмитро Олександрович	– позафракційний;
Рудик Сергій Ярославович	– депутатська група "Партія "За майбутнє";
Федієнко Олександр Павлович	– депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "СЛУГА НАРОДУ";
Яцик Юлія Григорівна	– позафракційна.

На першому, установчому, засіданні Комісії 27 березня 2025 року секретарем Комісії шляхом голосування обрано народного депутата України Бондаря Михайла Леонтійовича (депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ "ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ").

Основними завданнями Комісії визначено розслідування можливих порушень законодавства України:

- 1) при здійсненні заходів з оборони держави;
- 2) під час використання коштів Державного бюджету України, спрямованих на здійснення заходів з оборони держави, у тому числі облаштування фортифікаційних споруд та інженерних загороджень, закупівлю

та постачання безпілотних літальних апаратів для військових частин і підрозділів Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

Попередній звіт Комісії про виконану роботу підготовлено з урахуванням особливостей її діяльності, враховуючи те, що питання, які належать до завдань Комісії, стосуються роботи з документами, що містять інформацію з обмеженим доступом.

За звітний період Комісією проведено 9 засідань, зокрема 5 засідань – у закритому режимі із заслуховуванням інформації з обмеженим доступом. Загалом на засіданнях Комісії розглянуто більше 25 питань, заслухано 85 представників органів державної влади, правоохоронних та контролюючих органів, Командування Збройних Сил України, органів місцевого військового управління (територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки) (далі – ТЦК та СП), установ та організацій.

Протягом звітнього періоду Комісією направлено 129 листів та звернень до органів державної влади, правоохоронних та контролюючих органів, Командування Збройних Сил України, ТЦК та СП, установ та організацій з питань, що належать до відання Комісії.

За результатами надісланих листів та звернень Комісією отримано та опрацьовано 107 відповідей.

У звітному періоді Комісія здійснювала роботу за такими напрямками:

про облаштування фортифікаційних споруд та інженерних загороджень: результати виконання робіт у 2024 році та завдання і графіки організації робіт на 2025 рік;

про факти можливого порушення законодавства України під час здійснення заходів з оборони держави;

про факти порушень законодавства при перетині державного кордону України під час дії правового режиму воєнного стану та реалізації заходів загальної мобілізації;

про можливі порушення законодавства України при закупівлі товарів, робіт і послуг у Національній гвардії України під час дії правового режиму воєнного стану, а також обставини, що стали підставою для відсторонення керівництва Національної гвардії України від виконання посадових обов'язків;

про діяльність ТЦК та СП, а також про факти порушень прав і свобод громадян України під час реалізації заходів з мобілізації;

про соціальне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

У рамках діяльності Комісії за звітний період організовано та проведено розгляд таких питань.

1. Щодо будівництва фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень

За звітний період на особливому контролі Комісії перебували питання щодо стану будівництва фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень.

18 квітня 2025 року відбулося виїзне засідання Комісії в Адміністрацію Державної спеціальної служби транспорту, на якому було розглянуто та обговорено питання про будівництво військових інженерно-технічних та фортифікаційних споруд та їх утримання.

Будівництво фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень здійснюються відповідно до Плану фортифікаційного обладнання оборонних рубежів в операційних зонах угруповань військ (сил) та Плану влаштування інженерних загороджень на оборонних рубежах в операційних зонах угруповань військ (сил), затверджених наказами Головнокомандувача Збройних Сил України від 18.03.2025 № 8т/НГК, № 9т/НГК, а також відповідно до окремих рішень Генерального штабу Збройних Сил України, які приймаються з огляду на зміни оперативної обстановки.

За інформацією Державної спеціальної служби транспорту, відповідно до рішень Генерального штабу Збройних Сил України Державній спеціальній службі транспорту визначено завдання з виконання робіт у два етапи (перше і друге півріччя 2025 року), зокрема будівництво опорних пунктів та облаштування ешелонованих смуг невибухових загороджень, які включають протитанкові рови, загородження з пірамід загороджувальних (ПЗ-1), бар'єрний рубіж "Єгоза" та малопомітні перешкоди (МПП).

За перше півріччя 2025 року виконано роботи першого етапу будівництва опорних пунктів на більше ніж 95 відсотків запланованого обсягу робіт та облаштовано ешелонованих смуг невибухових загороджень (протитанкові рови, піраміди загороджувальні (ПЗ-1), бар'єрний рубіж "Єгоза", малопомітні перешкоди (МПП) на близько 100 відсотків запланованого обсягу робіт.

Продовжується виконання робіт другого етапу з будівництва опорних пунктів та облаштування ешелонованих смуг невибухових загороджень, які включають протитанкові рови, загородження з пірамід загороджувальних (ПЗ-1), бар'єрний рубіж "Єгоза" та малопомітні перешкоди (МПП).

У другому півріччі здійснено будівництво опорних пунктів та облаштування ешелонованих смуг невибухових загороджень на близько 15 відсотків обсягу робіт, запланованих на друге півріччя 2025 року.

Державна спеціальна служба транспорту продовжує роботу з приймання фортифікаційних споруд та інженерних загороджень від обласних військових адміністрацій та інших суб'єктів будівництва.

Під час приймання опорних пунктів перевірено більше 75 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, прийнято на баланс більше 35 відсотків

обсягу збудованих опорних пунктів, передано у тимчасове користування більше 10 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів.

Основними причинами, що унеможливають здійснення своєчасного приймання опорних пунктів та інженерних загороджень, є:

1) розташування на тимчасово окупованих територіях України (у зоні активних бойових дій):

Харківська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс близько 4 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, розташовано в зоні активних бойових дій близько 2 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Донецька обласна військова адміністрація

У процесі приймання близько 40 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, розташовано на тимчасово окупованій території більше 20 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, розташовано в зоні активних бойових дій близько 40 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

2) пошкодження внаслідок вогневого впливу противника:

Херсонська обласна військова адміністрація

У процесі приймання 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів.

Проблемне питання: декілька опорних пунктів пошкоджено внаслідок артилерійського вогневого впливу противника. Проводиться обстеження опорних пунктів з метою підписання актів приймання-передачі для їх подальшої відправки на затвердження до Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту;

Запорізька обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс більше 40 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, здійснюється оформлення документів на приймання близько 60 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

3) відкриття кримінальних проваджень:

Одеська обласна військова адміністрація

У процесі приймання 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Чернігівська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс більше 60 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Сумська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс більше 20 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, у процесі приймання більше 9 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів. Не готові до передачі більше 50 відсотків опорних пунктів, побудованих Сумською обласною військовою адміністрацією, через

незавершення повного обсягу робіт. Проводиться робота щодо виділення Сумській обласній військовій адміністрації додаткових коштів з резервного фонду державного бюджету для завершення робіт з будівництва та розрахунку з підрядними організаціями. Більше 7 відсотків опорних пунктів, замовником яких є Служба відновлення і розвитку інфраструктури у Сумській області, не введені в експлуатацію та не обліковуються на балансі виконавця робіт, що унеможлиблює їх прийняття;

4) частково відсутня належно оформлена документація (акти приймання будівельних робіт, акти приймання прихованих робіт, акти зварювальних робіт, відповідні журнали):

Житомирська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс близько 60 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Дніпропетровська обласна військова адміністрація

Не прийнято на баланс жодного опорного пункту;

Київська обласна військова адміністрація (Вишгородська районна державна адміністрація), Оболонська районна в м. Києві державна адміністрація, Святошинська районна в м. Києві державна адміністрація, Подільська районна в м. Києві державна адміністрація

Прийнято на баланс близько 90 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, у процесі приймання більше 10 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Волинська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Вінницька обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Рівненська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Запорізька обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс більше 40 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів, здійснюється оформлення документів на приймання близько 60 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Мелітопольська районна військова адміністрація

Прийнято на баланс 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Закарпатська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Кіровоградська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів;

Миколаївська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс 100 відсотків обсягу збудованих опорних пунктів.

Недоліки, які виявляються під час приймання-передачі збудованих опорних пунктів, усуваються в робочому порядку спільно з обласними військовими адміністраціями.

До приймання заплановано ешелоновані смуги невибухових загороджень. Перевірено більше 30 відсотків ешелонованих смуг невибухових загороджень, прийнято на баланс більше 10 відсотків ешелонованих смуг невибухових загороджень, із них:

Волинська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс близько 40 відсотків;

Вінницька обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс більше 10 відсотків;

Рівненська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс більше 30 відсотків;

Житомирська обласна військова адміністрація

Прийнято на баланс близько 20 відсотків.

У межах Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Київської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської та Чернігівської областей не прийнято на баланс жодної ділянки ешелонованих смуг невибухових загороджень.

Основними причинами, що унеможливають своєчасне приймання ешелонованих смуг невибухових загороджень, є незадовільний технічний стан ряду об'єктів та часткова відсутність належно оформленої документації.

Зазначені недоліки усуваються в робочому порядку спільно з обласними військовими адміністраціями.

Роботи з будівництва, облаштування та приймання фортифікаційних споруд та інженерних загороджень тривають.

Будівництво фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень під час дії правового режиму воєнного стану в Україні є одним із пріоритетних напрямів у зміцненні обороноздатності держави у зв'язку із загрозою окупації угрупованнями військ російської федерації.

Водночас є ряд проблем, що ускладнюють планування та якісне будівництво фортифікаційних споруд та інженерних загороджень, а саме:

використання будівельних матеріалів неналежної якості та застарілих проектів будівництва, що не відповідають сучасним вимогам;

неналежна координація дій між державними органами, військовими адміністраціями і будівельними організаціями, що впливає на якість та терміни будівництва;

близькість розташування опорних пунктів до лінії фронту тощо.

2. Щодо фактів порушень законодавства України при перетині державного кордону України під час дії правового режиму воєнного стану та реалізації заходів загальної мобілізації

За інформацією Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужба), з 1 січня 2025 року Держприкордонслужбою:

затримано більше 3000 осіб за спробу незаконного перетину державного кордону України поза пунктами пропуску та на блокпостах і контрольно-пропускних пунктах 2800 осіб, які ухиляються від призову на військову службу;

відмовлено у виїзді з України понад 15 200 військовозобов'язаним;

виявлено 325 осіб, які намагалися використати підроблені документи для виїзду за кордон;

передано до ТЦК та СП близько 800 військовозобов'язаних та поінформовано про 12 000 осіб, які ухиляються від призову за мобілізацією;

припинено діяльність 151 протиправної групи у складі 530 осіб.

За повідомленнями Держприкордонслужби розпочато 490 досудових розслідувань за кримінальними правопорушеннями щодо організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України, вручено 680 підозр організаторам протиправних груп та їхнім посібникам, з них 23 повторно.

Оскільки незаконне переміщення осіб, які ухиляються від призову за мобілізацією, у більшості випадків має організований характер, стосовно окремих фігурантів ведуться одночасно три – п'ять оперативно-розшукових справ. Проте судами винесено лише 88 вироків, за якими тільки 14 осіб отримали реальний строк ув'язнення. Суди переважно ухвалюють рішення про покарання з відстрочкою та у виді штрафів. Крім того, судова застава для організаторів незаконного переправлення осіб через державний кордон України іноді становить близько 200 000 гривень, що є несуттєвим та не відповідає реальному рівню незаконного збагачення зазначених осіб.

Водночас Держприкордонслужба повідомила про суттєве нарощення інженерного облаштування по всій ділянці кордону з Республікою Молдова та іншими європейськими державами, зокрема, облаштовано протитранспортні рови, дротяні загородження та контрольно-слідові смуги, встановлено камери відеоспостереження.

Здійснюється посилення охорони державного кордону із залученням органів системи Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та Служби безпеки України.

З 24.02.2022 державний кордон України незаконно перетнули 44 994 особи, затримано 29 965 осіб.

Поза пунктами пропуску з 24.02.2022 затримано 26 004 особи, з початку 2025 року – 319 осіб. У пунктах пропуску з 2022 року затримано 3900 осіб, з початку 2025 року – 133 особи.

З підробленими документами у пунктах пропуску з 24.02.2022 затримано 10 332 особи, з початку 2025 року – 325 осіб. Також у пунктах пропуску разом з підрозділами Національної поліції України, Національної гвардії України з початку 2025 року затримано і передано до ТЦК та СП 800 осіб і поінформовано 12 000 осіб, з 2022 року затримано і передано 15 700 осіб і поінформовано 52 000 осіб.

З початку 2022 року по 31.12.2024 на облаштування державного кордону України, дрони, камери відеоспостереження, колючий дріт "Єгоза", малопомітну дротяну перешкоду для захисту периметра тощо виділено 1,6 млрд грн, з яких 1,2 млрд грн спрямовується на вишкіл, камери відеоспостереження, автоматизацію, інтелектуальний кордон, решта коштів – на забезпечення іншими інженерними можливостями.

За інформацією Офісу Генерального прокурора, згідно з даними Єдиного реєстру досудових розслідувань в Україні у 2022 році було зареєстровано 1437 кримінальних правопорушень, у 2023 році – 2539, у 2024 році – 3325, за січень – квітень 2025 року – 1413 кримінальних правопорушень.

У 2022 році до суду скеровано 378 справ щодо кримінальних правопорушень, у 2023 році – 1423, у 2024 році – 1824 і з початку 2025 року – 1103 справи.

Щодо ухилення від мобілізації у 2024 році здійснювалося досудове розслідування 4125 кримінальних правопорушень, повідомлено про підозру 1854 особам, до суду скеровано обвинувальні акти за 1678 кримінальними правопорушеннями, у 2025 році відповідно 1127 кримінальних правопорушень, до суду направлено 420 справ щодо кримінальних правопорушень.

За підсумками річної статистики, у 2023 році в суді перебувало 565 кримінальних проваджень, розглянуто з оголошенням вироку 156 кримінальних проваджень, з них 77 – на підставі угод, у 2024 році – 900 кримінальних проваджень, зокрема, з оголошенням вироку розглянуто 191 провадження, з них на підставі угод – 73 провадження. До реальної міри покарання у виді позбавлення волі притягнуто у 2023 році – 32 особи, у 2024 році – 44 особи.

Відповідно до звітності за формою № 1 "Єдиний звіт про кримінальні правопорушення" упродовж січня – грудня 2022 року зареєстровано 2431 кримінальне правопорушення за статтею 336 Кримінального кодексу України (ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період), січня – грудня 2023 року – 6745, січня – грудня 2024 року – 7017 та січня – травня 2025 року – 1847 кримінальних правопорушень.

Водночас за інформацією спеціалізованих прокуратур у сфері оборони регіонів та моніторингу Єдиного реєстру досудових розслідувань встановлено, що за фактами можливого перевищення службовими особами ТЦК та СП повноважень при здійсненні мобілізаційних заходів у 2022 році зареєстровано 26 кримінальних проваджень, у 2023 році – 91, у 2024 році – 16 та з початку 2025 року – 66 кримінальних проваджень.

Щодо можливого спричинення військовослужбовцями ТЦК та СП тілесних ушкоджень військовозобов'язаним у 2022 році зареєстровано 2 кримінальні провадження, у 2023 році – 23, у 2024 році – 88 та з початку 2025 року – 54 кримінальні провадження.

За фактами можливого незаконного утримання громадян у приміщеннях ТЦК та СП у 2022 році зареєстровано 1 кримінальне провадження, у 2023 році – 24, у 2024 році – 113 та з початку 2025 року – 70 кримінальних проваджень.

За фактами можливого незаконного затримання військовозобов'язаних у 2023 році зареєстровано 27 кримінальних проваджень, у 2024 році – 163 та з початку 2025 року – 45 кримінальних проваджень.

Загалом за фактами перевищення службовими особами ТЦК та СП повноважень при здійсненні мобілізаційних заходів здійснювалося досудове розслідування у 339 кримінальних провадженнях. За результатами досудового розслідування до суду направлено 5 обвинувальних актів, закрито 89 кримінальних проваджень. На цей час досудове розслідування триває у 245 кримінальних провадженнях, у трьох з яких особам повідомлено про підозру. Крім того, за фактами застосування фізичного насильства, побоїв, спричинення тілесних ушкоджень військовослужбовцями ТЦК стосовно військовозобов'язаних здійснювалося досудове розслідування по 166 кримінальних провадженнях, з яких за результатами досудового розслідування 17 обвинувальних актів направлено до суду, закрито – 80. На цей час досудове розслідування триває у 69 кримінальних провадженнях, в одному з яких особам повідомлено про підозру.

За фактами незаконного утримання громадян у приміщеннях ТЦК та СП здійснювалося досудове розслідування у 208 провадженнях, за результатами яких закрито 84 провадження. Наразі триває досудове розслідування у 124 кримінальних провадженнях. Особам про підозру не повідомлялося. За фактами незаконного затримання службовими особами ТЦК та СП здійснювалося

досудове розслідування у 235 кримінальних провадженнях, з яких до суду направлено 4, закрито 120. Наразі досудове розслідування триває у 111 кримінальних провадженнях, в одному з яких повідомлено про підозру.

За інформацією Служби безпеки України, з 2022 року було подано 4 млн 500 тис. заявок на перетин державного кордону України та внесення відомостей до електронної системи "Шлях".

Щодо питання про обласні військові адміністрації, то з 2022 року оголошено підозру 75 особам, зокрема, у 2024 році зареєстровано 40 кримінальних проваджень, з початку 2025 року – 2 кримінальні провадження і 5 підозр.

За інформацією Національної поліції України, з 24.02.2022 слідчими Національної поліції України розслідувалося 8690 кримінальних проваджень. Розслідувано і направлено до суду за обвинувальними актами 1738 кримінальних проваджень. Крім того, до суду направлено 128 справ щодо кримінальних правопорушень, вчинених учасниками організованих груп та злочинних організацій. Станом на 13.05.2025 на розгляді перебуває 2185 кримінальних проваджень, з яких 247 – з оголошенням підозр учасникам таких груп та організацій.

Слідчими Національної поліції України розслідувалося або розпочато розслідування 12 473 кримінальних правопорушень за фактами незаконного переправлення через державний кордон України чоловіків, які підлягають мобілізації, та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із цими фактами.

За фактами внесення зацікавленими особами за грошову винагороду до електронної системи "Шлях" відомостей про певну особу, яка під виглядом перевезення медичних вантажів, гуманітарної допомоги мала право безперешкодно перетинати державний кордон України, а згодом не поверталася на територію України, зареєстровано 2097 кримінальних правопорушень, повідомлено про підозру у вчиненні таких правопорушень 1040 особам, до суду направлено 192 обвинувальних акти.

Для інформації: у близько 60 відсотках судових вироків щодо вищезазначеної категорії злочинів розмір застави становить 242 000 грн, при цьому оплата за послуги з незаконного переправлення через державний кордон України становить від 10 000 до 15 000 доларів США.

У період дії правового режиму воєнного стану в Україні, незважаючи на наявне інженерне облаштування кордону і посилену охорону державного кордону Держприкордонслужбою та структурами сил безпеки і сил оборони по всій території контрольованих прикордонних районів, спостерігаються численні спроби незаконного перетину кордону України цивільними особами та військовозобов'язаними як через пункти пропуску, так і поза ними.

Поряд з іншими питаннями щодо законності перетину державного кордону одним із нагальних питань є нормативно-правове регулювання перетину державного кордону.

Оскільки Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57 (із наступними змінами), не передбачають чіткої процедури виїзду за кордон, переважно остаточне рішення щодо перетину кордону громадянами приймається працівниками контрольно-пропускного пункту під час проходження митного контролю.

Для впорядкування перетину державного кордону всіма категоріями осіб та посилення протидії незаконному виїзду за кордон необхідне чітке нормативно-правове регулювання перетину державного кордону із його повною автоматизацією та цифровізацією.

Автоматизація та цифровізація процесу перетину державного кордону дасть змогу працівникам Держприкордонслужби більш ефективно здійснювати перевірку документів, які надаються громадянами для контролю, та унеможливить задіяння ними корупційних схем.

3. Щодо заходів, спрямованих на підвищення ефективності мобілізаційних процесів в Україні, вдосконалення роботи ТЦК та СП

За результатами опрацювання Генеральним штабом Збройних Сил України спільно із Командуванням Сухопутних військ Збройних Сил України запиту, надісланого до Міністерства оборони України, Комісія отримала таку інформацію.

3.1. Щодо заходів, які було здійснено з метою підвищення ефективності мобілізаційних процесів за особистою ініціативою Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України (далі – Командування) активно впроваджує ініціативи, спрямовані на підвищення ефективності мобілізаційних процесів. У межах цих заходів систематично здійснюється аналіз стану комплектування людськими ресурсами військових формувань Збройних Сил України, контроль за виконанням директив, розпоряджень Генерального штабу Збройних Сил України та власних розпоряджень, у тому числі з питань поставлення людських ресурсів до військових частин.

За ініціативи командувача Сухопутних військ Збройних Сил України започатковано регулярні щотижневі наради (у форматі відеоконференцій) для оперативного аналізу виконання мобілізаційних завдань. Участь у таких нарадах беруть керівництво управління персоналу, мобілізаційного відділу управління персоналу штабу Командування, а також відповідальні посадові особи

з оперативних командувань, армійських корпусів, ТЦК та СП, навчальних центрів та центрів підготовки підрозділів (далі – НЦ та ЦПП).

За ініціативи Командування також організовано:

обмін досвідом між ТЦК та СП: представники ТЦК та СП з найнижчими показниками відряджаються до ТЦК та СП з найвищими показниками;

посилення контролю та методичної допомоги у роботі районних (міських) ТЦК та СП;

щоденний моніторинг мобілізаційних заходів, щотижневі/щомісячні звіти та аналітичні зведення;

контроль за веденням військового обліку, перевірки на підприємствах із великою кількістю військовозобов'язаних;

участь у роботі комісій з визначення критичних підприємств та організацій;

актуалізацію бази даних "Оберіг", включаючи облік резервістів і призовників;

медичне забезпечення заходів з мобілізації, контроль за роботою військово-лікарських комісій у військових частинах та НЦ;

ініціювання перевірок позаштатних військово-лікарських комісій у співпраці з Командуванням Медичних сил Збройних Сил України згідно із Законом України від 12.02.2025 № 4235–ІХ (зокрема повторний огляд осіб, визнаних обмежено придатними до 04.05.2024);

юридичний супровід мобілізаційних заходів, у тому числі розгляд справ про ухилення від призову на військову службу, дотримання законності при розшуку порушників військового обліку;

інформаційну та роз'яснювальну роботу, протидію дезінформації у соціальних мережах, онлайн-комунікацію через сайти, чат-боти, гарячі лінії;

інформування громадськості про обов'язок щодо проходження повторного медичного огляду громадян, які були раніше визнані обмежено придатними;

методичну допомогу ТЦК та СП в організації призову на особливий період, оптимізацію організаційно-штатної структури ТЦК та СП шляхом внесення змін до їх штатних розписів щодо: збільшення кількості операторів Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, введення адміністративних відділень, груп документообігу та груп по роботі з адміністративними правопорушеннями в усіх ТЦК та СП;

призначення у 2024 році аудиту прийнятих рішень про визначення підприємств, установ, організацій критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період та

аудиту стану фактичного виконання підприємствами, установами та організаціями встановлених їм мобілізаційних завдань (замовлень);

проведення експерименту з формування районними у місті Києві ТЦК та СП повісток за допомогою Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів для їх централізованого друку і надсилання військовозобов'язаним та резервістам засобами поштового зв'язку рекомендованим поштовим відправленням з описом вкладення та повідомленням про вручення.

Генеральний штаб Збройних Сил України

За ініціати́ви Генерального штабу Збройних Сил України спільно з Міністерством оборони України було впроваджено низку ключових заходів для підвищення ефективності та справедливості мобілізаційних процесів.

Основні напрями та реальні дії включають:

визначення Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період (постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 560);

визначення порядку застосування працівниками ТЦК та СП засобів фото-, відеофіксації під час проведення оповіщення громадян (наказ Міністерства оборони України від 06.08.2024 № 532);

надання повноважень командирам визначених військових частин здійснювати призов військовозобов'язаних на військову службу під час мобілізації без участі ТЦК та СП (постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2024 № 1030);

визначення Порядку та особливостей призову військовозобов'язаних командирами військових частин та Переліку військових частин, яким надано дозвіл на проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації (МД ГК від 03.10.2024 № 19298);

затвердження Інструкції зі складання ТЦК та СП протоколів та оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення (наказ Міністерства оборони України від 01.01.2024 № 3);

посилення відповідальності громадян за порушення законодавства у сфері мобілізації та ведення військового обліку (щодо підвищення штрафів за адміністративні правопорушення) (Закон України від 09.05.2024 № 3696–ІХ);

визначення Порядку оформлення (створення) та видачі військовооблікового документа для призовників, військовозобов'язаних та резервістів і форми такого документа (постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 559);

розроблення методики проведення розподілу обсягів призову військовозобов'язаних (резервістів) на військову службу під час мобілізації, на

особливий період після завершення мобілізаційного розгортання (раніше даної методики не існувало);

визначення особливостей та критеріїв щодо призову військовозобов'язаних на військову службу під час мобілізації (МР ГШ від 16.06.2024 № 9334);

оптимізацію структури військового резерву людських ресурсів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18.06.2024 № 741;

організацію роботи щодо повторного медичного огляду військовозобов'язаних, які не мають підстав для відстрочки від такого призову (незаброньовані) та які були раніше визнані військово-лікарськими комісіями непридатними до військової служби в мирний час, обмежено придатними під час воєнного стану (МР ГШ від 20.05.2024 № 8981/ОКП);

запровадження та проведення Курсу підвищення спроможностей військовослужбовців і працівників ТЦК та СП під час проведення мобілізації та дії правового режиму воєнного стану (доручення Міністерства оборони України від 19.01.2024 № 386/уд);

затвердження форми вимоги про виконання обов'язку (обов'язків) військовозобов'язаним, резервістом у випадку порушення громадянами законодавства у сфері мобілізації та військового обліку (наказ Міністерства оборони України від 28.06.2024 № 430);

розроблення алгоритму проходження військовозобов'язаними медичного огляду військово-лікарськими комісіями при ТЦК та СП під час мобілізації, на особливий період та прийому військовозобов'язаних на пункті прийому особового складу представниками медичної служби (лікарями) військових частин та навчальних військових частин (затверджено Головнокомандувачем Збройних Сил України 05.07.2025).

З березня 2025 року запроваджено електронний облік інформації про осіб, які порушили законодавство у сфері мобілізації. Відповідно до ініціативи Генерального штабу Збройних Сил України до функціонала Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів внесено технічну можливість формування і друку:

довідки щодо доставлення представниками Національної поліції України порушників законодавства у сфері мобілізації;

поіменних списків на призов військовозобов'язаних, які направляються до військових частин під час слідування команд;

наказу начальника ТЦК та СП про призов військовозобов'язаних на військову службу по мобілізації;

наказу начальника ТЦК та СП про зняття військовозобов'язаного з військового обліку у зв'язку з його призовом на військову службу.

За ініціативи Генерального штабу Збройних Сил України з квітня 2025 року Міністерством оборони України було запроваджено направлення на військово-лікарську комісію в електронній формі та можливість його генерування через мобільний застосунок "Резерв+".

Також Головнокомандувачем Збройних Сил України затверджено нову методику визначення розрядності ТЦК та СП (яка не переглядалася з 2013 року та не відповідає вимогам сьогодення), згідно з якою передбачено оптимізацію структури ТЦК та СП в частині юридичних підстав організації заходів мобілізації та надання послуг членам сімей військовослужбовців і ветеранам.

Збройними Силами України спільно з Міністерством оборони України були опрацьовані та надіслані до органів законодавчої ініціативи проекти законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів:

до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності – пропозиції щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, вчинені керівниками ТЦК та СП, головами та членами військово-лікарських комісій.

Зазначені пропозиції враховано у проекті Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальної відповідальності за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, вчинені керівниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, головами та членами військово-лікарських комісій (реєстр. № 12442 від 27.01.2025);

до Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки (від 27.06.2025 № 220/10949) – проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення окремих питань військового обов'язку, яким передбачається внесення змін до законів України "Про військовий обов'язок і військову службу", "Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів" та "Про Національну поліцію".

Зокрема, законопроектом передбачається: включення до складових військового обов'язку проходження медичного огляду для визначення придатності до військової служби; надання права поліцейським зупиняти транспортні засоби у разі перевірки військово-облікових документів у водія та пасажирів чоловічої статі віком від 18 до 60 років у період проведення мобілізації (крім цільової) та/або дії правового режиму воєнного стану; визначення завдання поліції з розшуку осіб, які ухиляються від призову на військову службу, військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів; врегулювання питань функціонування Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів щодо інформаційного забезпечення виконання громадянами військового обов'язку;

до Міністерства юстиції України та Національного агентства з питань запобігання корупції (щодо правової експертизи) – проект постанови Кабінету

Міністрів України про внесення змін до Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1487 (із змінами).

Проектом постанови, зокрема, пропонується:

привести підстави виключення з військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів у відповідність із вимогами частини шостої статті 37 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу";

унормувати питання визначення необхідної чисельності комісій з метою якісного контролю стану ведення військового обліку у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, зокрема:

розширити перелік осіб, які можуть бути призначені головами комісій;

розширити перелік державних органів, представники яких включаються до складу комісій;

визначити повноваження комісій з подання інформації щодо виявлених недоліків до органів державної влади, інших державних органів для врахування її під час визнання або підтвердження підприємствам, установам та організаціям статусу критично важливих для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період або критично важливих для забезпечення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань в особливий період;

до центральних органів виконавчої влади – проект закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині, що стосується вдосконалення правового регулювання питань відповідальності за порушення законодавства у сфері мобілізації та забезпечення принципу невідворотності юридичної відповідальності громадян за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Розробляється проект закону про внесення змін до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" щодо забезпечення можливості перебування військового обліку у територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки за місцем роботи та залишення на військовому обліку осіб, визнаних непридатними до військової служби за станом здоров'я.

Розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо взяття на військовий облік військовозобов'язаних призовників, які досягли 25-річного віку; жінок, які здобули медичну або фармацевтичну спеціальність; ведення персонально-первинного військового обліку у виконавчих органах сільських, селищних та

міських рад; можливості присвоєння громадянам, які не проходили військову службу, військового звання "рекрут запасу", який після доопрацювання за результатами погодження із заінтересованими органами підготовлено для направлення на юридичну та антикорупційну експертизи до Міністерства юстиції України та Національного агентства з питань запобігання корупції.

Проводиться доопрацювання розробленого Командуванням проекту спільного наказу Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України щодо порядку дій представників районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки територіальних органів (підрозділів) поліції щодо виконання заходів оповіщення військовозобов'язаних та резервістів під час мобілізації, доставлення їх до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

3.2. Про заходи, які вживалися для заміни у ТЦК та СП дискредитованих або неефективних кадрів

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Вищезазначена практика здійснюється шляхом кадрових ротацій та атестаційного контролю відповідно до Указу Президента України від 10.12.2008 № 1153/2008 (із змінами).

Слід зазначити, що з урахуванням викликів повномасштабних воєнних дій, а також суспільного запиту на доброчесність, ефективність та відповідальність начальників ТЦК та СП необхідно застосовувати нові підходи до кадрових призначень, які ґрунтуються не лише на наявності формального стажу, звання чи вислуги років.

Так, на виконання завдання, визначеного Головнокомандувачем Збройних Сил України, розроблено та запропоновано для затвердження критерії відбору офіцерів для призначення на посади начальників ТЦК та СП (відокремлених відділів).

Загалом за результатами здійснених заходів, які вживалися для заміни у ТЦК та СП дискредитованих або неефективних кадрів, протягом 2025 року було прийнято кадрові рішення стосовно 18 посадових осіб (начальників ТЦК та СП).

Крім того, за фактами перевищення службовими особами ТЦК та СП службових повноважень, порушень законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію було прийнято відповідні кадрові рішення у вигляді звільнення з посад або переведення на посади у бойові підрозділи. Зокрема, 136 офіцерів замінено, переведено до військових частин та бойових підрозділів.

З числа рядового і сержантського складу 325 військовослужбовців, які працювали в групах оповіщення та охорони при ТЦК та СП, переведено у військові частини.

Таким чином, поступовий процес кадрового оновлення ТЦК та СП триває.

Генеральний штаб Збройних Сил України

Відповідно до вимог Головнокомандувача Збройних Сил України Генеральним штабом Збройних Сил України систематично вживаються заходи щодо заміни у ТЦК та СП дискредитованих або неефективних кадрів.

В умовах проведення заходів загальної мобілізації призначення на посади начальників ТЦК та СП набуває вкрай важливого значення та потребує забезпечення прозорого і доброчесного підбору.

Так, основним критерієм призначення на посади з урахуванням номенклатури призначення офіцерів на посади начальників обласних, районних (міських) ТЦК та СП, а також їх відділів є спроможність ефективно виконувати покладені на них завдання. При цьому враховується: професійний рівень за фахом, лідерські якості, набутий досвід та військова освіта. Також проводиться дослідження із застосуванням поліграфа для оцінки ризиків причетності до корупційних практик, зловживання владою, витоку службової інформації або наявності прихованих зовнішніх впливів.

Із січня 2025 року з метою цивільного демократичного контролю за роботою ТЦК та СП з боку місцевих органів державної влади, а також на виконання вимог Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" відповідно до розпорядження Генерального штабу Збройних Сил України керівники обласних військових адміністрацій щотижня подають відомості про хід проведення заходів мобілізації на відповідних адміністративних територіях та проблемні питання, що перешкоджають виконанню планових завдань мобілізації.

3.3. Щодо видання розпоряджень, наказів, спрямованих на покращення комунікації з підприємствами, установами та організаціями в частині оповіщення військовозобов'язаних щодо виконання ними свого військового обов'язку

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Порядок проведення оповіщення призовників, військовозобов'язаних та резервістів про їх виклик до районних (міських) ТЦК та СП, зразки документів та обов'язки посадових осіб з цього питання чітко визначені Порядком організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1487, та Порядком проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 560.

Пунктом 2 Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 154, визначено, що ТЦК та СП у своїй діяльності керуються

Конституцією та законами України, актами Президента України, постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, наказами та директивами Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Міністерства оборони України, Міністра оборони України, Головнокомандувача Збройних Сил України, Генерального штабу Збройних Сил України, іншими нормативно-правовими актами.

Контроль за станом виконання ТЦК та СП вимог нормативно-правових актів України здійснюється органами військового управління під час заходів повсякденної діяльності та в ході планових і позапланових перевірок.

Генеральний штаб Збройних Сил України

Генеральним штабом Збройних Сил України через оперативні командування та військові адміністрації відповідними розпорядженнями систематично організовується робота ТЦК та СП щодо оповіщення та призову військовозобов'язаних працівників підприємств, установ, організацій.

Водночас до центральних органів виконавчої влади та обласних (Київської міської) військових адміністрацій постійно направляються розпорядження Генерального штабу Збройних Сил України, спрямовані на покращення комунікації з підприємствами, установами, організаціями, та організації оповіщення військовозобов'язаних осіб, які не мають права на відстрочку від призову на військову службу по мобілізації, щодо виконання ними військового обов'язку та прибуття до ТЦК та СП.

3.4. Щодо контролю за використанням нагрудних камер працівниками ТЦК та СП при спілкуванні з громадянами

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Згідно з Положенням про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки" від 23.02.2022 № 154, ТЦК та СП відповідно до покладених на них завдань здійснюють фото-, відеофіксацію процесу пред'явлення та перевірки документів із застосуванням технічних приладів та засобів фото-, відеофіксації, а також можуть використовувати технічні прилади, засоби та спеціалізоване програмне забезпечення з доступом до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів (крім співробітників Служби безпеки України та розвідувальних органів України, військовозобов'язаних та резервістів, які перебувають у них на військовому обліку).

Згідно з вимогами Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період" від 16.05.2024 № 560, фото-, відеофіксація із застосуванням технічних приладів та засобів фото-, відеофіксації здійснюються уповноваженим представником

ТЦК та СП (далі – уповноважений представник) або поліцейським під час вручення повістки або перевірки військово-облікових документів.

Механізм застосування уповноваженими представниками технічних приладів і технічних засобів, що мають функції автоматичної фото-, відеофіксації, доступ до відеозаписів посадових осіб, здійснених за допомогою таких приладів та засобів, порядок зберігання, видачі та приймання технічних приладів і технічних засобів, а також зберігання, видалення та використання інформації, отриманої з цих приладів, регулюються Інструкцією із застосування територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- та відеофіксації, затвердженою наказом Міністерства оборони України "Про затвердження Інструкції із застосування територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- та відеофіксації" від 06.08.2024 № 532.

Крім того, з метою організації та забезпечення зберігання, видачі та приймання портативних відеореєстраторів, карт пам'яті, а також з метою обліку, зберігання та видачі інформації, отриманої з портативних відеореєстраторів, наказом начальника ТЦК та СП призначається відповідальна особа з числа посадових осіб ТЦК та СП.

Генеральний штаб Збройних Сил України

Питання застосування уповноваженими представниками ТЦК та СП технічних приладів і технічних засобів, що мають функції автоматичної фото-, відеофіксації, під час процесу пред'явлення та перевірки військово-облікових документів у період проведення мобілізації та/або дії правового режиму воєнного стану врегульовано наказом Міністерства оборони України "Про затвердження Інструкції із застосування територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- та відеофіксації" від 06.08.2024 № 532.

3.5. Щодо вжитих заходів для підвищення прозорості процесу мобілізації та уникнення ручного впливу на кадрові призначення у ТЦК та СП

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

З метою удосконалення взаємодії та комунікації у питаннях планування та організації мобілізаційних заходів на регулярній основі засобами відеоконференцзв'язку проводяться робочі наради під керівництвом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України із щотижневим аналізом виконання планових показників мобілізації людських ресурсів та уточнення планових завдань на наступний тиждень, начальника управління персоналу штабу Командування та начальника мобілізаційного відділу – заступника начальника управління персоналу штабу Командування за участю всіх відповідальних за мобілізаційні процеси посадових осіб оперативних

командувань, армійських корпусів, навчальних центрів, центрів підготовки підрозділів.

Для мінімізації негативних випадків під час проведення заходів мобілізації розроблено посібник "Правила діалогу та поведінки військовослужбовців ТЦК та СП". До оперативних командувань надіслано 5530 примірників таких правил для розповсюдження та використання військовослужбовцями підпорядкованих ТЦК та СП.

Також за окремим дорученням командувача Сухопутних військ Збройних Сил України та за погодженням з Головним управлінням комунікацій Збройних Сил України з метою покращення ефективності заходів мобілізації та мобілізаційних процесів було впроваджено низку інформаційних кампаній, серед яких: "Рекрутинг 18–24", "Війна не закінчиться без тебе" та "Рекрутинг – Лінія дронів", завдяки яким активізовано публікації матеріалів за цими напрямками на наявних офіційних ресурсах.

Важливим напрямом діяльності Командування щодо заходів мобілізації залишається інформаційна робота, публічна політика та кризова комунікація (кризове реагування) Командування та підпорядкованих органів військового управління на негативні випадки, що поширюються у мережі Інтернет. Зазначені заходи свідчать про послідовну та системну роботу Командування у реформуванні системи ТЦК та СП, посиленні мобілізаційних механізмів, адаптованих до умов сьогодення та безпекових викликів.

Генеральний штаб Збройних Сил України

З метою підвищення прозорості процесу мобілізації Генеральним штабом Збройних Сил України в межах повноважень у липні 2024 року було опрацьовано обсяги та доведено до військ (сил оборони) методiku проведення розподілу призову військовозобов'язаних (резервістів) на військову службу під час мобілізації, на особливий період після завершення мобілізаційного розгортання, яка постійно вдосконалюється.

Розподіл мобілізаційних завдань для ТЦК та СП здійснюється на підставі даних Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів з урахуванням втрати людських ресурсів. ТЦК та СП кризових районів застосовують єдиний підхід до визначення мобілізаційних завдань для ТЦК та СП, що дає змогу мінімізувати суб'єктивний підхід посадових осіб до такого розподілу.

Також запроваджено електронне направлення на проходження військовозобов'язаними військово-лікарської комісії з можливістю його формування через мобільний застосунок "Резерв+".

3.6. Щодо оцінки координації мобілізаційної діяльності між Збройними Силами України, Міністерством внутрішніх справ України, оперативними командуваннями та іншими відповідними структурами

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Командування оцінює координацію мобілізаційної діяльності як системний, багаторівневий та динамічний процес, що поєднує взаємодію керівництва Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, оперативних командувань, ТЦК та СП, а також місцевих органів державної влади.

Головними координаційними заходами стали налагодження дієвих каналів взаємодії під час проведення спільних нарад для вирішення актуальних питань та питань щодо переведення частини сервісів в онлайн задля підвищення ефективності та прозорості, а також активне залучення правоохоронних органів та органів місцевої влади під час проведення мобілізаційних заходів.

Також у Командуванні спільно з визначеними співвиконавцями опрацьовується окреме доручення начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 04.06.2025 № 71924/С про розробку проекту спільного наказу Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України щодо виконання заходів оповіщення військовозобов'язаних.

На даний час підготовлено на погодження проект спільного наказу Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України про затвердження Порядку дій представників районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки і поліцейських щодо виконання заходів проведення оповіщення та адміністративного затримання військовозобов'язаних, які порушили (порушують) вимоги статей 210 та 210¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення в особливий період. На даному етапі зазначений Проект спільного наказу перебуває на стадії погодження із зацікавленими сторонами.

Командування вважає координацію мобілізаційних процесів на вертикальному та міжвідомчому рівнях ефективною та організованою, однак визнає необхідність подальшого вдосконалення (зокрема через цифровізацію) для мінімізації корупційних та інформаційних ризиків.

Генеральний штаб Збройних Сил України

Генеральним штабом Збройних Сил України в межах визначених повноважень систематично опрацьовуються та доводяться до відповідних органів військового управління видів, окремих родів військ (сил оборони) Збройних Сил України, а також інших складових сил оборони мобілізаційні розпорядження, директиви щодо порядку призову та поставки людських мобілізаційних ресурсів, обсягів та періоду доставлення військовозобов'язаних до військових частин (навчальних військових частин), вживаються заходи щодо реагування на потреби в доукомплектуванні (компенсуванні втрат) особового складу військових частин (підрозділів).

Також систематично проводиться аналіз результатів виконання заходів з мобілізації з доведенням до вищезазначених органів військового управління

результатів виконання мобілізаційних завдань, проблемних питань та шляхів їх вирішення.

3.7. Щодо даних про діяльність та ефективність Національної поліції України у розшуку військовозобов'язаних, зокрема тих, які порушують відповідні правила, та виконання планових показників

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

За даними інформаційно-комунікаційної системи "Оберіг", з 1 січня по 1 липня 2025 року ТЦК та СП було направлено до підрозділів Національної поліції України звернення щодо доставлення 1 564 397 громадян, які вчинили адміністративні правопорушення за статтею (статтями) 210 та 210¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення, для складення протоколів про адміністративні правопорушення. Працівниками поліції було доставлено до

ТЦК та СП за зазначений період 222 573 громадянина, що становить 14 відсотків кількості направлених звернень.

Водночас визначення планових завдань (показників) для підрозділів Національної поліції України щодо доставлення громадян не належить до компетенції Міністерства оборони України.

Генеральний штаб Збройних Сил України

Організовано цифрову взаємодію обміну інформацією між ТЦК та СП та органами Національної поліції України щодо розшуку осіб, які порушили вимоги статей 210 та 210¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Облік інформації щодо громадян, які були доставлені підрозділами Національної поліції України до ТЦК та СП, здійснюється методом внесення, обробки та зберігання відомостей у базі даних Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів. Крім того, працівникам Національної поліції України, які доставили до ТЦК та СП правопорушників, видаються довідки про доставлення громадян до ТЦК та СП, що формуються засобами Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Так, згідно з даними Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів щомісячно в середньому на військову службу по мобілізації призивається 30 відсотків громадян, які були доставлені (супроводжені) підрозділами Національної поліції України до ТЦК та СП.

Довідково. Переважна кількість доставлених (супроводжених) підрозділами Національної поліції України осіб мають право на відстрочку, визнаються за рішенням військово-лікарської комісії непридатними до військової служби, мають ознаки нарко- або алкозалежності тощо. Визначення будь-яких планових показників щодо здійснення Національною поліцією України адміністративного затримання та доставлення призовників, військовозобов'язаних та резервістів до ТЦК та СП, за відповідними зверненнями, не належить до повноважень Міністерства оборони України.

3.8. Щодо ініціювання звернення Командування Сухопутних військ Збройних Сил України, Командування Збройних Сил України до Міністерства оборони України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України щодо вдосконалення законодавства в частині мобілізації та обліку

Командування Сухопутних військ Збройних Сил України

Слід зазначити, що згідно з Конституцією України право законодавчої ініціативи мають: Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України (стаття 93 Конституції України). Відповідно Командування не є суб'єктом законодавчої ініціативи, але воно має право готувати пропозиції законотворчого характеру та передавати їх за підпорядкованістю до Генерального штабу Збройних Сил України, який взаємодіє з Міністерством оборони України, Кабінетом Міністрів України або іншими державними органами відповідно до встановленого порядку.

Крім того, у разі надходження для погодження проектів законодавчих або інших нормативно-правових актів, що стосуються питань мобілізації, Командування долучається до їх розгляду, надає юридичні висновки, обґрунтування та пропозиції.

Водночас у Командуванні відповідно до доручень та в межах компетенції опрацьовувалися пропозиції щодо посилення відповідальності за невиконання планів мобілізації, які було визначено за результатами селекторної наради в Офісі Президента України 03.01.2025. Так, за результатами опрацювання було підготовлено за вих. № 116/2/1/4/5576 від 21.01.2025 пропозиції щодо внесення змін до низки законодавчих актів, зокрема: Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" – запропоновано зміни до статей 18 і 21 щодо визначення обов'язків і посилення відповідальності органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; Закону України "Про Національну поліцію" – запропоновано зміни до статті 35 щодо підстав для зупинки транспортного засобу поліцейськими; Кодексу України про адміністративні правопорушення – запропоновано додати нову статтю 210², що передбачатиме адміністративну відповідальність за невиконання заходів мобілізаційної підготовки, тощо.

Крім того, Командуванням до Генерального штабу Збройних Сил України були надіслані пропозиції за вих. № 116/2/1/19569 від 04.03.2025 щодо зміни та доповнення розділу II до Інструкції зі складання територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки протоколів та оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, затвердженої наказом Міністерства оборони України "Про затвердження Інструкції зі складання територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки протоколів та оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення" від 01.01.2024 № 3.

Отже, Командування в межах своєї компетенції ініціювало розроблення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері військового обліку та мобілізації, передавши їх до відповідних інстанцій за

підпорядкованістю через Генеральний штаб Збройних Сил України. Такі дії свідчать про активну участь Командування у формуванні державної політики у сфері підготовки мобілізаційного процесу попри відсутність формального статусу суб'єкта законодавчої ініціативи.

Генеральний штаб Збройних Сил України

Вдосконалення процесу мобілізації та військового обліку здійснювалося шляхом внесення змін до Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період" від 16 травня 2024 року № 560.

Збройними Силами України спільно з Міністерством оборони України були опрацьовані та надіслані до органів законодавчої ініціативи проекти законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів:

до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності – пропозиції щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, вчинені начальниками ТЦК та СП, головами та членами військово-лікарських комісій;

до Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки (від 27.06.2025 № 220/10949) – проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення окремих питань військового обов'язку, яким передбачається внесення змін до законів України "Про військовий обов'язок і військову службу", "Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів" та "Про Національну поліцію";

до Міністерства юстиції України та Національного агентства з питань запобігання корупції (щодо правової експертизи) – проект постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін до порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1487 (із змінами);

до центральних органів виконавчої влади – законопроект про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині, що стосується удосконалення правового регулювання питань відповідальності за порушення законодавства у сфері мобілізації та забезпечення принципу невідворотності юридичної відповідальності громадян за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Розробляється законопроект про внесення змін до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" щодо забезпечення можливості

перебування на військовому обліку у територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки за місцем роботи та залишення на військовому обліку осіб, визнаних непридатними до військової служби за станом здоров'я.

Розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо взяття на військовий облік військовозобов'язаних призовників, які досягли 25-річного віку, жінок, які здобули медичну або фармацевтичну спеціальність; щодо ведення персонально-первинного військового обліку у виконавчих органах сільських, селищних та міських рад; щодо можливості присвоєння громадянам, які не проходили військову службу, військового звання "рекрут запасу", який після доопрацювання за результатами погодження із заінтересованими органами підготовлено для направлення на юридичну та антикорупційну експертизу до

Міністерства юстиції України та Національного агентства з питань запобігання корупції.

Здійснюється доопрацювання розробленого Командуванням проекту спільного наказу Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України щодо порядку дій представників районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, територіальних органів (підрозділів) поліції щодо виконання заходів оповіщення військовозобов'язаних та резервістів під час мобілізації, доставлення їх до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Однак на сьогодні в державі мають місце системні випадки порушень законодавства України при здійсненні заходів з мобілізації представниками ТЦК та СП, а саме: перевищення ними своїх повноважень, а також відсутність належного реагування на такі факти з боку представників поліції.

Статтею 17 Конституції України передбачено, що Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян.

Застосування представниками ТЦК та СП до військовозобов'язаних заходів фізичного впливу є грубим порушенням основних принципів здійснення мобілізації, визначених статтею 3 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", а також порушенням основних функцій ТЦК та СП в частині забезпечення відповідних прав і свобод громадян при мобілізації, визначених статтею 10 Закону України "Про оборону України".

Постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 560 затверджено Порядок проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період. Відповідно до зазначеного Порядку представники

ТЦК та СП не наділені повноваженнями здійснювати адміністративне затримання і доставлення військовозобов'язаних до ТЦК та СП, а такі дії

можуть здійснювати лише працівники підрозділів Національної поліції України.

У суспільстві набули розголосу численні факти перевищення представниками ТЦК та СП своїх повноважень, а саме: примусове затримання військовозобов'язаних із застосуванням грубої фізичної сили і спеціальних засобів, доставлення їх до ТЦК та СП та відмова у наданні правової допомоги. Такі дії є неприпустимими у демократичній державі, оскільки порушують основні права і свободи людини.

Протиправні дії з боку представників ТЦК та СП призвели й до численних порушень вимог законодавства з боку громадян, що виражається в їх ухиленні від виконання конституційного обов'язку із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності, передбаченого статтею 65 Конституції України, та вимог статті 22 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію". З боку військовозобов'язаних почастишали випадки застосування до представників ТЦК та СП фізичної сили, вогнепальної зброї, вибухових засобів,

що у період дії воєнного стану є загрозою для національної безпеки всередині держави.

ВИСНОВКИ

За результатами виконаної роботи протягом шести місяців Комісія дійшла таких висновків.

1. Щодо будівництва фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень

Роботи з будівництва фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень тривають, однак з певних причин такі роботи не виконано в повному обсязі Дніпропетровською, Донецькою, Запорізькою, Київською, Миколаївською, Одеською, Сумською, Харківською, Херсонською, Чернігівською обласними військовими адміністраціями, Службою відновлення та розвитку інфраструктури у Сумській області.

У зв'язку із низькими темпами та неналежною якістю виконання робіт деякими підрядними організаціями наявне розірвання укладених договорів між замовником та виконавцем, що ставить під загрозу своєчасність виконання завдання з будівництва фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо передачі, прийняття та утримання військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд" від 21.01.2025 № 60 (далі – Постанова) силами Державної спеціальної служби транспорту прийнято під охорону для подальшого прийняття на баланс від

обласних військових адміністрацій близько 70 відсотків опорних пунктів від загальної кількості.

Основними причинами несвоєчасного виконання вимог Постанови є:

неналежне оформлення обласними військовими адміністраціями технічної документації або її часткова відсутність;

усунення виявлених недоліків, допущених під час будівництва фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень.

З метою активізації запланованих робіт з будівництва фортифікаційних споруд та облаштування інженерних загороджень пропонується:

1) Міністерству оборони України:

розробити механізм передачі фортифікаційних споруд та інженерних загороджень, у тому числі незавершеного будівництва, їх утримання та експлуатації Державною спеціальною службою транспорту та подати його на затвердження Кабінету Міністрів України;

завершити формування структурного підрозділу з питань організації інженерних заходів з підготовки території держави до оборони та забезпечити його функціонування;

2) Генеральному штабу Збройних Сил України:

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проект Стратегії інженерного облаштування оборонних рубежів;

завершити формування плану виконання інженерних заходів з облаштування оборонних рубежів на перше півріччя 2026 року;

3) Кабінету Міністрів України:

затвердити механізм передачі фортифікаційних споруд та інженерних загороджень, у тому числі незавершеного будівництва, їх утримання та експлуатації Державною спеціальною службою транспорту;

затвердити стратегію інженерного облаштування оборонних рубежів;

4) Офісу Генерального прокурора:

провести перевірку щодо наявності або відсутності ознак кримінального правопорушення під час організації та будівництва опорних пунктів, використання бюджетних коштів Дніпропетровською, Донецькою, Запорізькою, Київською, Миколаївською, Одеською, Сумською, Харківською, Херсонською, Чернігівською обласними військовими адміністраціями, зокрема щодо будівництва опорних пунктів, які:

не відповідають проектній документації;

розташовані в місцях, що не відповідають затвердженим схемам будівництва та розташування, побудовані за старими проектами;

захоплені противником (знищені).

У разі встановлення ознак кримінального правопорушення та порушення законодавства здійснити відповідні заходи щодо притягнення винних осіб до відповідальності.

Результат голосування:

"за" – 11,

"проти" – 0,

"утрималися" – 0.

2. Щодо заходів, спрямованих на підвищення ефективності мобілізаційних процесів в Україні, вдосконалення роботи ТЦК та СП

Ефективність мобілізаційних процесів в Україні залишається на низькому рівні.

Для підвищення ефективності роботи ТЦК та СП пропонується:

здійснити цифровізацію мобілізаційних процесів шляхом створення цифрової екосистеми електронних сервісів для військовозобов'язаних (електронний ТЦК та СП), що дасть змогу поєднати всі функції, пов'язані з мобілізацією, забезпечить отримання громадянами послуг онлайн, прозору взаємодію з державою та належну трансформацію військового обліку;

обов'язково застосовувати засоби фото-, відеофіксації (як стаціонарних, так і рухомих нагрудних бодікамер) на всіх етапах проведення заходів з мобілізації ТЦК та СП (під час здійснення оповіщення, взяття на військовий облік, видачі військово-облікових документів). Контроль за здійсненням фото-, відеофіксації та збереженням інформації покласти на підрозділи Військової служби правопорядку Збройних Сил України (далі – ВСП ЗСУ) (за територіальним принципом);

ввести штатні посади офіцерів з внутрішньої безпеки в обласних ТЦК та СП, які виконуватимуть завдання щодо виявлення, запобігання та попередження фактів порушення вимог законодавства працівниками, проявів корупції під час здійснення заходів з мобілізації. Спрямування та координацію діяльності офіцерів з внутрішньої безпеки обласних ТЦК та СП здійснюватимуть підрозділи ВСП ЗСУ (за територіальним принципом);

передати окремі функції ТЦК та СП шляхом відокремлення підрозділів ТЦК та СП, які забезпечують соціальну підтримку військовослужбовців, ветеранів та родин загиблих (з подальшою цифровізацією процесів надання відповідних послуг), до центрів надання адміністративних послуг, що дасть змогу зменшити бюрократичне навантаження та корупційні ризики, а також підвищити ефективність та якість надання соціальних послуг;

підвищити ефективність діяльності ТЦК та СП шляхом покращення показників укомплектованості ТЦК та СП, відбору та призначення

вмотивованих військовослужбовців, спроможних виконувати завдання з мобілізації. Проведення на системній основі обов'язкових регулярних тренінгів з етики, психології та комунікації (заняття, підвищення кваліфікації тощо);

удосконалити систему управління ТЦК та СП шляхом підпорядкування ТЦК та СП безпосередньо Генеральному штабу Збройних Сил України та позбавлення Командування Сухопутних військ Збройних Сил України функцій щодо контролю заходів з мобілізації та керівництва ТЦК та СП. Підпорядкування ТЦК та СП здійснювати за схемою: Генеральний штаб Збройних Сил України – обласні, м. Києва ТЦК та СП – районні (районні в м. Києві) ТЦК та СП. Загальну координацію заходів з мобілізації ТЦК та СП покласти на мобілізаційний підрозділ Міністерства оборони України.

З цією метою пропонується:

1) Міністерству оборони України:

розробити механізм впровадження та порядок функціонування цифрової екосистеми електронних сервісів для військовозобов'язаних;

ввести штатні посади офіцерів з внутрішньої безпеки в обласних ТЦК та СП, які виконуватимуть завдання щодо виявлення, запобігання та попередження фактів порушення вимог законодавства їхніми працівниками, проявів корупції під час здійснення заходів з мобілізації. Спрямування та координацію діяльності офіцерів з внутрішньої безпеки обласних ТЦК та СП здійснюватимуть підрозділи ВСП ЗСУ (за територіальним принципом);

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України зміни до нормативно-правових актів щодо передачі окремих функцій ТЦК та СП шляхом відокремлення підрозділів ТЦК та СП, які забезпечують соціальну підтримку військовослужбовців, ветеранів та родин загиблих (з подальшою цифровізацією процесів надання відповідних послуг);

2) Генеральному штабу Збройних Сил України забезпечити підпорядкування ТЦК та СП безпосередньо Генеральному штабу Збройних Сил України за схемою: Генеральний штаб Збройних Сил України – обласні (міські) ТЦК та СП – районні (районні в містах) ТЦК та СП. Позбавити Командування Сухопутних військ Збройних Сил України функцій щодо контролю заходів з мобілізації та керівництва ТЦК та СП. Загальну координацію заходів з мобілізації ТЦК та СП покласти на мобілізаційний підрозділ Міністерства оборони України.

Результат голосування:

"за" – 11,

"проти" – 0,
 "утрималися" – 0.

3. Щодо перетинання державного кордону України під час дії правового режиму воєнного стану

На підставі отриманої Комісією інформації та аналізу нормативно-правових актів, що регулюють порядок перетинання державного кордону громадянами України, встановлено необхідність усунення норм, що передбачають закріплення дискреційних повноважень, зокрема таких, які надають можливість посадовим особам Державної прикордонної служби України самостійно встановлювати підстави для перетинання державного кордону громадянами України.

З метою здійснення належного прикордонного контролю та унеможливлення зловживань посадовими особами Державної прикордонної служби України при прийнятті рішення щодо надання дозволу або відмови у перетинанні державного кордону України пропонується:

1) Державній прикордонній службі України:

припинити практику надання в індивідуальному порядку дозволу на виїзд за кордон військовозобов'язаним у випадках, не передбачених законом, зокрема на підставі звернень від органів державної влади;

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України зміни до нормативно-правових актів, що регулюють порядок перетинання державного кордону громадянами України, зокрема щодо запровадження єдиної автоматизованої системи реєстрації виїзду за межі України та в'їзду в Україну громадян України, у тому числі військовозобов'язаних, та здійснення контролю і належного реагування за дотриманням строків виїзду за кордон та повернення військовозобов'язаних в Україну;

2) Кабінету Міністрів України затвердити відповідні зміни до нормативно-правових актів, що регулюють порядок перетинання державного кордону громадянами України, а в разі необхідності підготувати і подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції про внесення відповідних змін до законодавчих актів.

Результат голосування:

"за" – 11,
 "проти" – 0,
 "утрималися" – 0.

ПРОПОЗИЦІЇ

З огляду на те, що Комісією впродовж шести місяців її діяльності було розглянуто питання, які належать до основних завдань, визначених Постановою Верховної Ради України "Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної

Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні заходів з оборони держави" від 27 березня 2025 року № 4338–ІХ, Комісія вважає за необхідне:

1. Заслухати і обговорити попередній звіт Комісії про виконану роботу на пленарному засіданні Верховної Ради України та взяти його до відома.

2. Направити попередній звіт Комісії Президенту України – Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України, Кабінету Міністрів України, Міністерству оборони України, Міністерству внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Службі безпеки України, Державному бюро розслідувань, Національному антикорупційному бюро України, Національній поліції України, Бюро економічної безпеки України, Державній прикордонній службі України, Державній спеціальній службі транспорту для розгляду в межах їх компетенції та відповідного реагування.

3. Органам державної влади та іншим державним органам, зазначеним у пункті 2 цих пропозицій, у місячний строк поінформувати Верховну Раду України про результати розгляду попереднього звіту Комісії.

4. Оприлюднити попередній звіт Комісії на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.

5. Продовжити роботу Комісії відповідно до строку її діяльності, визначеного пунктом 7 Постанови Верховної Ради України "Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні заходів з оборони держави" від 27 березня 2025 року № 4338–ІХ.

6. Звіт Комісії про виконану роботу заслухати на пленарному засіданні Верховної Ради України до 27 березня 2026 року.